

Neža Strajnar¹

Predstavitev zapuščine
prof. dr. Sergija Vilfana (1919–1996),
ki jo hrani Biblioteka Slovenske
akademije znanosti in umetnosti

Zapuščina arhivista in pravnega zgodovinarja prof. dr. Sergija Vilfana, ki jo hrani Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je zelo obširna in shranjena v 103 arhivskih škatlah in 1314 popisnih oz. arhivskih enotah. Vzrok tako obsežne zapuščine je Vilfanova večdesetletna izjemna delovna aktivnost in njegovo izredno široko zanimanje. Iz nje je razviden Vilfanov pečat, ki ga je zapustil na področju pravne, socialne in ekonomske zgodovine, historične metrologije, arhivistike in etnologije. Zapuščina je pomemben vir za vse, ki želijo dobiti podatke o njegovem načinu razmišljanja in delovnega ustvarjenja ter o njegovih bogatih stikih z ljudmi in institucijami. Vsebuje pa tudi podatke z njegovega raziskovalnega področja in nekatera njegova še neobjavljena besedila.

Sergij Vilfan se je rodil 5. aprila 1919 v Trstu v družini mornariškega častnika, v mladih letih se je z družino večkrat selil zaradi očetove službe (šolal se je v Bratislavi, na Dunaju in v Dubrovniku). Maturiral je leta 1937 v Ljubljani, v letu 1941 je zaključil študij prava na Pravni fakulteti v Ljubljani, kjer je naslednje leto tudi doktoriral. Med vojno je kot odvetniški

¹ Neža Strajnar, strokovna sodelavka, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana, neza.strajnar@scnr.si.

pripravnik opravil sodno prakso na okrajnem in okrožnem sodišču v Ljubljani. Od junija do novembra 1942 je bil interniran v taborišče Gonars. V obdobju 1945–1950 je bil pravni referent v Grosupljem, med letoma 1950 in 1972 pa je vodil Mestni arhiv v Ljubljani. Od leta 1970 do leta 1989 je bil redni profesor za pravno zgodovino na Pravni fakulteti v Ljubljani. Od leta 1978 je bil izredni, od leta 1983 pa redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Za svoje delo je prejel številne nagrade in priznanja (npr. Kidričevo nagrado v letu 1962). Umrl je 16. marca 1996.² Nekaj let po njegovi smrti je Založba ZRC SAZU izdala odličen zbornik z naslovom *Vilfanov zbornik. Pravo, zgodovina, narod, Recht, Geschichte, Nation*, v katerem je njegovo življenje in delo celovito predstavljeno.

Vilfan je bil izredno natančen in organiziran raziskovalec in znanstvenik. Gradivo, ki si ga je pridobil in ustvaril pri svojem raziskovalnem in strokovnem delu, je sistematično urejal in shranjeval v raznih mapah in škatlah, na katere je zapisoval njihovo vsebino. Urejal je po vsebinskih sklopih in ne po času nastanka. Pred predajo Biblioteki SAZU gradivo ni bilo popisano. Pri popisu in ureditvi Vilfanove zapuščine smo sodelovali sodelavci Študijskega centra za narodno spravo. Naš namen je bil pripraviti gradivo za znanstveno uporabo. Držali in ohranili smo Vilfanovo razporeditev. Pri popisu smo uporabljali strokovne izraze, ki so bili v uporabi v času nastanka gradiva. Vilfanova zapuščina je razdeljena na več enot, tako kot si jih je sam zamislil: arhivistične zadeve, zgodovinske zadeve (mere, cene, zgodovina mest, agrarne panoge), pravotvornost, dosjeji po ustanovah, European Science Foundation, Comm Villes, elaborati in mnenja, objavljeni rokopisi, neobjavljeni rokopisi,

2 Povzeto po: Peter Štih, *Sergij Vilfan*, pridobljeno 15. 4. 2021, <https://www.sazu.si/clani/sergij-vilfan>; Miloš Rybář, *Vilfan, Sergij (1919–1996)*, pridobljeno 10. 10. 2021, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi788779/>.

material za referate, znanstvene razprave ter korespondenca. Na nekaterih mestih je sicer opaziti, da se je določeno gradivo z leti premešalo (tako na primer najdemo med znanstvenimi razpravami tudi neobjavljene rokopise, med objavljenimi rokopisi korespondenco, med zgodovinskimi zadevami arhivistiko), predvsem pa je težavno, da je med objavljenimi rokopisi in znanstvenimi razpravami gradivo zelo različnih vsebin. Zaradi obsežnosti gradiva smo se držali načela prvotne ureditve. Izložili smo le del gradiva, ki se je nanašalo na zapisnike sestankov/sej Slovenske akademije znanosti in umetnosti, in gradivo, ki se je podvajalo.

Zaradi Vilfanovega odličnega poznavanja številnih tujih jezikov in njegovega delovanja v mednarodnih krogih je veliko gradiva v tujih jezikih (v nemščini, francoščini, italijanščini, angleščini, srbohrvaščini, ruščini). Kot je zapisal prof. dr. Peter Štih, je bil Sergij Vilfan »zaradi svojih znanstvenih rezultatov, kot tudi zaradi svoje elokventnosti, mednarodno najbolj uveljavljen slovenski (pravni) zgodovinar, s številnimi objavami v tujini«. ³ Prof. dr. Vasilij Melik pa je izpostavil, da bi »težko našli koga, ki bi ugledneje predstavljal slovensko zgodovinsko znanost v zunanjem svetu in mednarodni zgodovinski organizaciji«. ⁴ To potrjuje tudi njegova zapuščina.

Iz prvega sklopa, t. i. arhivističnih (arhivskih) zadev, ki obsega enajst arhivskih škatel, spoznamo Vilfanov delež pri razvoju arhivov in arhivistike v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji. Vilfan je bil leta 1950 imenovan za ravnatelja Mestnega arhiva ljubljanskega in je na tem mestu ostal dobrih enaindvajset let. Zaradi takratne nerazvitosti arhivske stroke je bil Vilfan »prisiljen orati ledino«. ⁵ Iz zbranega gradiva je razvidna njegova

3 Peter Štih, *Sergij Vilfan*, pridobljeno 15. 4. 2021, <https://www.sazu.si/clani/sergij-vilfan>.

4 Ibid.

5 Jože Žontar, »Pomen dela dr. Sergija Vlfana za razvoj arhivov in arhivi-

vpetost tako v tehnične podrobnosti urejanja arhivov (kot so npr. urejanje prostorov za arhiv, skrb za zavarovanje arhivskega gradiva, organizacija dela v arhivu) kot tudi v strokovna oz. teoretska vprašanja arhivske stroke (razvoj arhivistike kot znanstvene discipline, razvoj arhivske metodologije, znanstvena dejavnost arhivov). Zapuščina obsega poročila, izpiske, gradivo, referate iz mnogih mednarodnih arhivskih konferenc, okroglih miz in srečanj, ki se jih je Vilfan aktivno udeležil in na katerih je poglobljajl svoje znanje ter ga nato pri svojem vsakdanjem delu v praksi uporabljal, pa tudi dokumente, ki so nastali med rednim delom in njegovim udejstvovanjem npr. v arhivskem društvu (izdelava raznih elaboratov, pravilnikov, obrazcev, navodil, priprava zakonskih osnutkov o arhivskih zadevah). Iz gradiva je tudi razvidno, s kakšnimi težavami se je srečeval pri opravljanju temeljnih nalog arhiva.

V drugem sklopu, imenovanem »Zgodovinske zadeve« (arhivske škatle št. 12–26), je gradivo s področja historične metrologije, gospodarske zgodovine ter zgodovine mest. V njem so razni zapisniki, izpiski, predavanja, prispevki, rokopisi, ocene, kopije dokumentov, kronološki pregledi in tabelarični prikazi.

Sledita škatli št. 27 in 28, ki prinašata zaokroženo vsebino s področja pravotvornosti. Vilfan se je pri svojih raziskavah že zelo zgodaj srečal tudi z vprašanjem etničnega izvora prava pri Slovencih in ustvaril na to temo veliko gradiva. Zadnja leta pred smrtjo je tej tematiki posvetil večjo pozornost, po njegovi smrti pa je leta 1996 pri Cankarjevi založbi izšla knjiga *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*.

Četrty sklop gradiva je Vilfan poimenoval *Dosjeji po ustanovah* (arhivske škatle od št. 29 do 31), v njem lahko spoznamo, s katerimi institucijami je sodeloval in na katerih projektih je pustil svoj pečat. S posebnima škatlama ESF (št. 32 in 33)

je izpostavil sodelovanje s fundacijo European science foundation. Arhivska škatla 34 pa je poimenovana Comm Villes 1981–, vsebuje pa gradivo, ki si ga je Vilfan ustvaril v letih od 1981 do 1991 kot član oz. predsednik Mednarodne komisije za zgodovino mest (*Commission internationale pour l'histoire des villes*). Ohranjeni so dopisi, osnutki, programi sestankov ter delovni načrti komisije na področju zgodovine mest in priprave zgodovinskih atlasov.

V arhivskih škatlah od št. 35 do 38 so elaborati, mnenja ter utemeljitve, od 39 do 42 pa objavljeni rokopisi. Arhivska škatla št. 43 je poimenovana »Neobjavljeni rokopisi«, v njej so članki, razprave ali prevodi, ki niso bili namenjeni za objavo ali niso izšli, v 44. škatli pa sta gradivo za referate ter korespondenca Mednarodne komisije za zgodovino mest. V arhivskih škatlah od št. 45 do 59 so objavljeni rokopisi, od št. 60 do 100 pa znanstvene razprave. Iz tega gradiva je razvidno, da je predaval na različnih univerzah tako doma kot v tujini (npr. v Freiburgu, Gradcu, na Dunaju itd.), udeležil se je številnih zgodovinskih in arhivskih mednarodnih kongresov in posvetovanj, prispeval je številne članke oz. gesla za Enciklopedijo Jugoslavije in za Enciklopedijo Slovenije. Časovni razpon Vilfanovega zanimanja je zelo širok, saj obsega obdobje od srednjega veka do leta 1940. Sposoben je bil velikih primerjav in sintez. Prav tako pa se je posvetil posameznikom, ki so se nanj obračali z raznimi strokovnimi vprašanji.

V škatli št. 100 so fotografije, razglednice, album, izpiski, gradivo, zapisi, listine, zemljevid ter viri s terenskega dela v Socerbu. V zadnjih arhivskih škatlah pa je še korespondenca, ki je razporejena po abecednem vrstnem redu.

Kot je zapisal dr. Stane Granda ob njegovi smrti, je bil Vilfan »primer človeka, ki je s svojim znanjem in delom uspel, čeprav

mu čas ni bil naklonjen«. ⁶ Za njim je poleg fascinantne bibliografije ostala tudi zanimiva zapuščina, ki bo nedvomno bogat vir raziskovalcem tudi v prihodnje.

6 Stane Granda, »In memoriam Sergij Vilfan (1919–1996),« *Kronika* 44 (1996): 86–88.